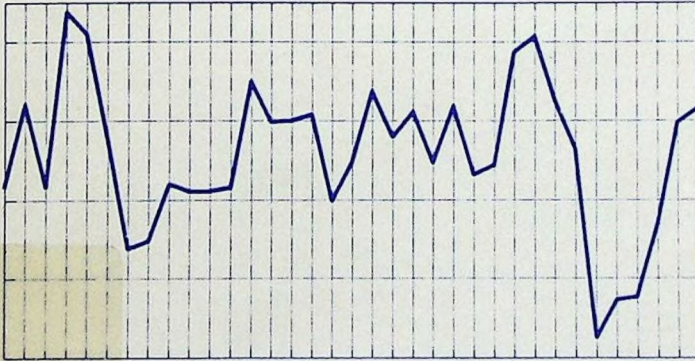

TÜRK-İŞ

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

1994'den 1996'ya 5 NİSAN KARARLARI

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi
Nisan 1996

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

TÜRK-İŞ

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

1994'den 1996'ya
5 NİSAN KARARLARI

TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi

Tarih:.....

Demirbaş No:.....101.....

Tasnif No:..330..Bin.....

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi
Nisan 1996

Bilgi İşyeri İşletme Kurulu

İÇİNDEKİLER

- I - Sunuş
- II - Giriş
- III - Değerlendirme
- IV - Düzenlemeler
- V - TÜRK-İŞ'in Tepkisi
- VI - TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu Kararı
- VII - Uygulama Sonuçları
- VIII - 5 Nisan Kararlarının Çalışanlara Yansıması
 - * Gelir Dağılımı
 - * Ücretler
 - * Asgari Ücret
 - * Enflasyon
 - * Gıda Harcaması
 - * İşsizlik
 - * Özelleştirme
 - * Bütçe İle Kısıtlanmak İstenen Haklar
 - * Sosyal Güvenlik
- IX - Sonuç

Saygılarımızla
TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu

SUNUŞ

Türkiye ekonomisi 1993 sonundan başlayarak "kriz" ortamına girdi. Ülkenin ekonomik bakımdan içine düştüğü bu krizden çıkma ve bozulan dengeleri sağlıklı olarak yeniden kurma amacına dönük olarak "istikrar tedbirleri" alındı.

Siyasal iktidar tarafından 5 Nisan 1994 günü açıklanan "ekonomik önlemler uygulama planı", içine girilen derin ekonomik krizden çıkışın reçetesi olarak kamuoyuna sunuldu. Her kesimden gücüne göre toplumsal özveri göstermesi istendi ve beklendi.

Çalışanlar açısından krizin boyutları ve hangi nedenlerden kaynaklandığı önem taşımakla birlikte, çözüm için önerilen politika demetinin yasama ve çalışma koşullarına yansımaları değerlendirmelerin çıkış noktasını oluşturmaktadır.

TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan bu rapor, 5 Nisan Kararları ile hedeflenen amaçları ve sonuçları temel biçimiyle irdelemektedir. Ödenilen toplumsal ve ekonomik bedele rağmen, 1996 başı itibarıyla koşulların düzelmediği ortaya koyulmaktadır.

Saygılarımızla

TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu

Türkiye ekonomisi 1990'lı yılların ortasına rastlayan bir kriz ile karşı karşıya kaldı. 1994 yılı başlarında önce mali piyasalarda başlayan ve daha sonra reel sektörü de kapsayan ekonomik kriz sonucu bir dizi karar alındı. Ülkede ekonomik istikrarın sağlanması için hazırlanmış belirtilen "Ekonomik Önlemler Uygulama Planı", 5 Nisan 1994 günü düzenlenen bir basın toplantısı ile kamuoyuna açıklandı.

Açıklamada; "Uzunca bir zamandır ülkemizde ekonomik sorunların giderek büyüdüğünü fark etmekteyiz. Önemli olan, Türk insanının refahıdır. Önemli olan, Türk insanının, bu ülkenin tüm insanların; işçisinin, memurunun, çiftçisinin, esnafının ve bütün büyük halk kitlelerinin sadece yarınki refahı değildir, bundan sonraki aylarda ve önümüzdeki yıllardaki refahıdır. Bu refahı ipotek altına alınmış bulduk. Dolayısıyla, refahı artırıcı önlemleri almak için çok cesur kararlar gerekiyordu" görüşü ileri sürüldü.

5 Nisan tarihinde uygulamaya konulan ekonomik önlemler uygulama planının kısa vadede temel amacı; "enflasyonu hızla düşürmek, Türk Lirası'na istikrar kazandırmak, ihracat artışını hızlandırmak, ekonomik ve sosyal kalkınmayı dengeleri de gözetken sürdürülebilir bir temele oturtmak" olarak belirlenmiştir. Uygulamaya konulan programın orta vadeli hedefi ise; kamu kesiminin ekonomideki rolünü yeniden tanımlayarak, rekabete açık, dış talebe dayalı ve sürdürülebilir bir büyüme ortamının hazırlanması olarak ifade edilmiştir.

Aslında 5 Nisan Kararları'nın alınmasına yol açan gelişmelerin temelinde 1980'li yılların başında başlatı-

lan ve Türkiye ekonomisinin kimlik değişimini öngören yaklaşım yatmaktadır. Daha doğru bir ifadeyle, sözkonusu ekonomik sürecin 1991 sonrası dönemde, gerekli kaynakları üretmeden harcama eğiliminin egemen olmasının etkisi bulunmaktadır. Para politikasını iktisat politikalarının ana eksenini yapma eğilimi ve maliye politikasının gevşetilmesi sonucu Türkiye ekonomisinin iç ve dış dengeleri bozulmuştur.

Bu durum "genel değerlendirme" başlığı altında şöyle özetlenmektedir:

- ☐ Kamu açıkları Türk ekonomisinde sürekli bir artış içindedir. Yine aynı dönemde kamunun iç borçlanması ciddi bir artış olduğu görülmektedir.
- ☐ Hızla artan kamu açıkları, 1989-1993 döneminde reel ücretlerdeki hızlı yükselme ve aynı zamanda Türk Lirası'nın reel olarak değer kazanması, ekonomide iç talepten kaynaklanan bir büyüme yapısı olmuştur. Bu durum dış ticaret ve cari işlemler açıklarının artmasına yol açmıştır.
- ☐ Kamu kesimi borçlanma gereği 1991'de GSMH'nin % 14.5'i oranına çıkmıştır. Bunun daha da yükseldiği tahmin edilmektedir. Artan kamu açıklarının borçlanma yoluyla finansmanı, iç borçlanma faizlerinin yükselmesi ve borç vade yapısının kırılması ile sonuçlanmıştır.
- ☐ Yüksek kamu açıkları nedeniyle artan iç faizler kısa vadeli sermaye girişimin hızla artmasına yol açmıştır.
- ☐ Tüm bu gelişmeler sonucunda, ekonomide var olan iç dengesizlik, dış dengede de bozulmaya neden olmuştur. 1993 yılında dış ticaret açığı

14.2 milyar dolara yükselmiş, cari işlemler dengesi ise 6.4 milyar dolar açık vermiştir.

- ☐ Nihayet gelineen noktada ekonomi tıkanmıştır. Ciddi tedbirler alınması gerekmektedir.

DÜZENLEMELER

5 Nisan Kararları olarak anılan ekonomik program ile bir dizi "istikrar önlemleri" öngörülmüştür. Bir yandan kamu gelirlerini arttırıcı tedbirler yürürlüğe konulurken, diğer yandan kamu harcamalarının kısıtlanmasına yönelik tedbirler alınmaya çalışılmıştır.

5 Nisan Kararları ile getirilen/getirilmek istenen düzenlemeler:

- ☐ KİT mal ve hizmet fiyatları ortalama % 70 oranında arttırılmıştır.
- ☐ Yeni vergi düzenlemeleri yapılmış, ek vergi alınmıştır.
- ☐ Hazineye ait taşınmazların satışları hızlandırılmıştır.
- ☐ Devletin elinde bulunan ve çalışanların yararlandığı sosyal tesis, kamp ve lojmanların kira bedelleri arttırılmıştır.
- ☐ 1994 yılında maaş ve ücret artışları sınırlı tutulmuş, kamu kesimi işçilerinin ücret zamları ertelenmiştir.
- ☐ Ücretlilerin vergi iadesi yıllığa çevrildi, kapsamı daraltıldı.
- ☐ Kamuda personel alımları durdurulmuştur. Geçici işçi istihdamı sınırlandırılmıştır.

- ☐ Temel ihtiyaç maddelerinde KDV oranı arttırıldı.
- ☐ Savunma ve güvenlik harcamaları hariç cari harcamalarda % 30 oranında kesintiye gidilmiştir.
- ☐ Yatırımlar ciddi biçimde kısıtlanmıştır.
- ☐ Hazine yılda % 406, üç ayda net % 50 faizle bonolar sattı.
- ☐ 1994 yılı başından itibaren reel düzeye ulaşan döviz kurlarının, enflasyona uyumlu bir biçimde gelişme sağlaması amaçlanmıştır.
- ☐ özel sektörün ve işçi kesiminin fiyat ve ücret disiplini kabul etmeleri beklenmiştir. Bu ervede, toplu iş sözleşmelerinde geriye doğru endekslemeden vazgeçilmesi ve ileriye dönük bir bakış açısının şart olduğu ileri srlmştir.
- ☐ Hazine ve diğer kamu kuruluşlarının Merkez Bankası'ndan kredi kullanımlarına sınırlama getirilmiştir.
- ☐ Parasal büyüklüklerin, program hedefleriyle uyumlu olarak kontrol altında tutulması hedeflenmiştir.
- ☐ Yurtiçi talebin daraltılarak, dış talebin arttırılması ngrlmştir.
- ☐ Yabancı sermaye girişimi hızlandıracak ortamın sağlanması hedeflenmiştir.
- ☐ İhracatın yeniden ivme kazanarak istikrarlı bir büyüme trendine girmesi umut edilmiştir.
- ☐ Bütün bu uygulamaya konulan istikrar paketinin, yılların biriktirdiği dengesizlikleri ortadan kaldırmaya yönelik olduğu açıklanmış, toplu-

mun her kesiminin bu dönemde **gücüne göre** fedakarlık etmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Artık "ekonomide yeni bir gün, yeni bir dönem başlamaktadır".

Kuşkusuz, uygulamaya konan ekonomik önlemlerin, orta vadede sağlıklı bir yapı oluşturmaları için "yapısal düzenlemeler"e de ihtiyacı bulunmaktadır. Bu amaç doğrultusunda vergi reformu, özelleştirme, tarımsal destekleme politikaları ve kamu kesiminde istihdamın rasyonalizasyonu konularında köklü değişiklik yapılması da öngörülmüştür.

Bu çerçevede :

- ☐ Yeni vergi düzenlemeleri gerçekleştirilmiş, net aktif vergisi yürürlüğe konmuş, ek vergi alınmıştır.
- ☐ Özelleştirmeye hız, hacim ve etkinlik kazandırılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda :
 - * Et ve Balık Kurumu ile Yem Sanayii hemen özelleştirilecektir.
 - * 1994 yılı sonuna kadar, Erdemir, Tüpraş, Petrol Ofisi, Petkim, THY, Turban, Havaş, D. B. Deniz Nakliyat ve Ditaş kısmen veya tamamen özelleştirilmiş olacaktır. Ayrıca 1995 yılında TEK ve PTT özelleştirilecektir.
 - * Kamu bankalarının özelleştirilmesine hız verilecektir. 1994 yılında Sümerbank ve Etibank özelleştirilecek, Emlakbank halka açılacaktır.
- ☐ Sosyal güvenlik kuruluşlarının kaynak artışları sağlanacak, bütçe üzerindeki yükleri azaltılacaktır. Bu kapsamda :
 - * Özel sağlık ve özel emeklilik sigortası teşvik edilecek,

- * SSK'ya tabi sigortalıların emekliliğe hak kazanma şartları ile emeklilik yaş sınırı yükseltilecektir.
- * SSK'nın birikmiş prim alacaklarının tahsili hızlandırılacak, özellikle belediyelerin prim borçları, genel bütçe paylarından kesilecektir.
- ☐ Büyük borç yükü, aşırı istihdam, yüksek maliyetli üretim ve teknolojik gerilikten dolayı özelleştirilmelerine imkan bulunmayan tesisler kapatılacaktır.

Bu kapsamda :

- * İlk aşamada Sümer Holdingin 7 işletmesi; Petkim'in Yarımca Tesisi; Petlas; Turban'ın işlettiği 5 şehir oteli; Tatiş'ın Aydın işletmesi; Haliç, Camialtı ve Alaybey Tersaneleri ve Et-Balık Kurumu'nun bazı kombine ve işletmelerinin faaliyetleri durdurulacaktır.
- * Ayrıca TZDK yıl sonuna kadar özelleştirilemediği takdirde kapatılacak, DMO tasfiye edilecektir. Tekel'e ait 2 bira fabrikası ile 1 sigara fabrikası da yıl sonuna kadar kapatılacaktır.
- * Karabük DÇİ'ni üretimi yıl sonunda durdurulacaktır. İşçiler isterlerse tesisleri devir alabileceklerdir.
- * TTK'nın bazı ocaklarında üretim durdurulacak, hizmetlerine ihtiyaç duyulmayan personelin işine son verilecektir.
- ☐ Tarımsal destekleme politikalarına son verilecek veya sınırlandırılacaktır.
- ☐ Kamu kesiminde istihdam azaltılacaktır. Geçici ve mevsimlik işçi çalıştırma uygulaması kaldırılacaktır. Re'sen emeklilik uygulanacaktır.

TÜRK-İŞ'İN TEPKİSİ

5 Nisan Kararları'nın açıklandığı gün düzenlenen basın toplantısı ile işçi kesiminin ekonomik önlemlere ilişkin görüşü şu şekilde açıklanmıştır:

"Türkiye, tarihinin en büyük bunalımlarından birini yaşarken, DYP-SHP Koalisyon Hükümeti tarafından uygulamaya sokulan istikrar programı ile, tüm çalışanlar, emekliler ve işsizler, büyük sorunlarla karşı karşıya bırakılmıştır.

İstikrar programının dayandığı mantık, ekonominin ana sorununun kamu açıkları, kamu açıklarının sorumlusunun ise KİT'ler ve kamu kesiminde çalışanlar olduğudur.

Buna göre de, ekonomik bunalımdan kurtulmanın yolu olarak, KİT'lerin tasfiyesi veya özelleştirilmesi, taşeronlaşma, zorunlu emeklilik ve KİT ürünleriyle başlayan bir dizi zam önerilmektedir.

TÜRK-İŞ, ekonomik bunalımın nedeni ve bunalımdan çıkış konularında IMF'den, Dünya Bankası'ndan ve Koalisyon Hükümeti'nden çok farklı düşünmektedir.

Açıklanan istikrar programı, uluslararası tekelci sermayenin beyni ve sözcüsü IMF'nin ve Dünya Bankası'nın önerilerinden oluşmaktadır.

TÜRK-İŞ, ekonominin ve KİT'lerin sorunlarının çözümü amacıyla işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinin bir masa etrafında görüşmesini istemiştir. Ancak bu demokratik talebimiz yerine getirilmemiş, uygulanacak istikrar programı konusunda yalnızca, herşey olup bittikten sonra, bilgi ve rilmek istenmiştir.

Bunalımın gerçek nedeni, Türkiye'de sermayenin üretken alanlardan rant ekonomisine kayması ve vurgunculuğun hızla yayılmasıdır. Bu da, 12 Eylül sonrasında uygulanan ekonomik ve toplumsal politikaların kaçınılmaz bir sonucudur.

12 Eylül sonrasında yeni fabrikalar kurulmamıştır, teknoloji geliştirilmemiştir. 1980-1988 döneminde Türkiye sanayii, düşük ücretlere dayalı olarak varlığını sürdürmüş, sendikal hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırıldığı koşullarda tembellik içine girmiştir.

12 Eylül sonrasında vurgunculuk, köşedönmeçilik, hayali ihracatçılık sistemli bir biçimde desteklenmiştir. Ülkemizde, çalışanın ve üretenin değil, havadan para kazananın teşvik edildiği ve itibarlı olduğu bir anlayış hakim kılınmıştır.

Hükümetler, devletin soyulmasına seyirci kalmışlardır. İktidardaki siyasi partiler, kamu kurum ve kuruluşlarının kaynaklarını belirli çevrelere peşkeş çekmişler, kamu kesimini kendi taraftarları için arpalık olarak kullanmışlardır.

Hükümetler, devletin kendi elindeki personeli çalıştıramazken, birçok işi ihale ederek, müteahhitleri ve taşeronları zengin etme yolunu seçmişlerdir.

Bütün bunların sonucunda, Türkiye, bugün, tarihinin en büyük ekonomik bunalımlarından birisini yaşamaktadır. 1991 Genel Seçimleri önce-sindeki vaadlerini tutmayan DYP-SHP Koalisyon Hükümeti ise faturayı yine halkımıza, işçilere, memurlara, işsizlere, emeklilere, esnaf ve sanatkara ve köylülere çıkarmaktadır.

TÜRK-İŞ, ülkemizin Misak-ı Milli sınırları içindeki üniter yapısının bütünlüğünün yılmaz savunucusudur. TÜRK-İŞ, vatani için canını bile vermeye hazır bir kitleyi temsil etmektedir. TÜRK-İŞ, ülkemizin ve ayrılmaz parçasını oluşturduğumuz halkımızın çıkarlarını herşeyin üstünde tutan bir anlayışla hareket etmektedir.

Açıklanan kararlar, ülkemizin ve halkımızın çıkarlarına aykırıdır.

Bu kararlar işsizliği daha da artıracak, halkımızı daha da yoksullaştıracak, toplumsal ve siyasal huzursuzluğu daha da yaygınlaştıracaktır. Huzura en fazla ihtiyacımız olduğu bu günlerde, bu uygulamalar, halkımızı, hiç arzu etmediğimiz toplumsal patlamalara hazırlayacaktır.

Bu istikrar programıyla, ayda 50 dolara çalışan asgari ücretliden, 100 dolar alan özel sektör işçisinden, 200 dolar alan kamu işçisinden, memurdan, kaçak çalıştırılan sigortasız işçiden, emekliden, esnaftan, köylüden, açlıkla karşı karşıya bulunan işsizden yeni fedekarlıklar istenmektedir.

24 Ocak istikrar programının uygulanabilmesi için 12 Eylül askeri müdahalesi yapılmış, demokrasi rafa kaldırılmıştı. 12 Eylül hukukunu değiştirme vaadiyle iktidara gelenlerin, 24 Ocak'takinden daha ağır bir istikrar programını halkımıza dayatmaları, üzüntü vericidir ve düşündürücüdür.

TÜRK-İŞ'in 24 Ocak 1994 günü düzenlediği sempozyumda yeni istikrar programından söz etmiş ve "yeni bir 24 Ocak'a yeni bir 12 Eylül'e veya onun sivil görünümüne" karşı olduğumuzu

açıklamıştım. Sayın Başbakan ise, yeni bir 24 Ocak'ın gündemde olmadığını belirtmişti. Hayat, ne yazık ki, yine TÜRK-İŞ'i haklı çıkarmıştır.

Zonguldak madencilerinin 1991 yılı Ocak ayındaki büyük yürüyüşünde onlarla birlikte en ön safta yer alanların, bugün böyle bir istikrar programı ile, aynı işçilerin ekmeğini ellerinden almayı istemeleri onaylanabilir bir tavır değildir.

SSK bugünkü emekli, dul ve yetimlerin maaşlarını zamanında ödeyemezken, kamu kuruluşlarından onbinlerce kişinin zorla emekli edilmesinin yükünü nasıl karşılayacaktır? Yeni emeklilerle birlikte SSK'nın iflas edeceği gerçeği hesaba katılmamaktadır.

Böyle durumlarda iki yol vardır.

Yollardan biri, bu istikrar programını sessizce kabul ederek, bizim açımızdan yaratacağı zararları çeşitli uzlaşmalarla bir parça da olsa azaltmaya çalışmaktır.

İkinci yol ise, meşru ve demokratik gücümüzü harekete geçirerek, bunalımın yükünü bunalımın sorumlusu olan belirli çevrelerin sırtına yıkılması için mücadele etmektir.

Biz, ikinci yolu seçiyoruz.

Bize danışılmadan, bizim önerilerimiz dikkate alınmadan ve IMF ve Dünya Bankası talimatlarıyla hazırlanmış böyle bir istikrar programının sorumluluğunu hiçbir şekilde üstlenmiyoruz.

Bu istikrar programı, halkımızın tüm kesimlerini hedef almıştır. Aşama aşama uygulanacak istikrar programının ilk adımlarında doğrudan çok

fazla etkilenmeyenler, "bana dokunmayan yılan bin yaşasın" diyemez. İkinci veya üçüncü aşamada sıra onlara da gelecektir.

1994 yılında 420 bin işçinin toplu sözleşme görüşmelerinin yapılacak olması, sorunlarımızı daha da ağırlaştırmaktadır.

Halkımızın öncüsü olan TÜRK-İŞ ve üyesi Sendikalar, son yıllardaki gelişmelerle birlikte, mevcut siyasi partilerden umudunu giderek kesmekte ve Genel Kurulumuzda alınmış karar uyarınca, tüm çalışanların bağımsız siyasi örgütlenmesini yaratmayı daha da yoğun bir biçimde tartışmaktadır.

TÜRK-İŞ, çok kazananadan çok, az kazananadan az vergi alınmasını istemektedir.

Ülkemizin, içinde bulunduğu zor durum gözönünde bulundurularak, herkesin bir defaya mahsus bir varlık veya servet vergisi vermesi gerektiğine inanıyoruz. Bu önerimiz ilk defa ifade edildiğinde buna karşı çıkanların, bugün aynı öneriyi getirmelerini de olumlu bir gelişme olarak değerlendiriyoruz. Bu konuda gerekli girişimlerin yapılacağı umudunu hala taşıyoruz.

Kamu kesiminde ve KİT'lerde, siyasi müdahalelerden kaynaklanan bir yönetim bozukluğu vardır. Bu kuruluşların daha verimli hale getirilmesi için, işçi, işveren ve hükümet temsilcilerinin bir masanın etrafında oturup, soruna çözüm aramalarının ve çeşitli yönetime katılma biçimlerinin geliştirilmesinin tek çözüm yolu olduğuna inanıyoruz. Ancak, ne yazık ki, bu önerilerimiz kabul görmemiş, eski yanlışlıklar ısrarla sürdürülmüştür. Böylece bu kamu kuruluşlarına ve ülkemize

büyük zararlar verilecek, işten çıkartmalarla işsizler ordusu büyütülecek, insanlar açlığa terkedilecek, halkımız yoksullaştırılacaktır.

TÜRK-İŞ her zaman ülkenin bölünmez bütünlüğünü, demokratik ve laik sosyal hukuk devletini savunmuş, bu anlayışın hayata geçirilmesi için elinden gelen çabayı göstermiştir.

TÜRK-İŞ, halkımızın mutluluğu için üzerine düşeni eksiksiz yerine getirmiştir. Sayın Cumhurbaşkanımız ile Sayın Başbakanımıza kısa bir süre önce sunmuş olduğumuz raporlarda yer alan talepler bu konudaki tavrımızın açık kanıtlarıdır.

Ülkemizin ve halkımızın sorunlarına böylesine sahip çıkan TÜRK-İŞ gibi bir kuruluşun önerileri, daha önceki hükümetlerce dikkate alınmamış ve ülkemiz bugünkü bunalıma sürüklenmiştir.

TÜRK-İŞ'in bugünkü önerileri de dikkate alınmak istenmemiştir. Uygulanacak bu istikrar programı ile ülkemiz daha da büyük sıkıntılara düştüğünde, bundan en fazla üzüntü ve sıkıntı duyacak kuruluş yine TÜRK-İŞ olacaktır.

TÜRK-İŞ, ülkemizin, halkımızın ve işçi sınıfının çıkarlarını herşeyin üstünde tutan yaklaşımıyla, her zaman diyalog kapılarını açık tutmuş, ülke sorunlarının çözümünde üzerine düşeni yapacağını her defasında bildirmiştir. Ne yazık ki, TÜRK-İŞ'in bu olumlu taleplerine ilgililer kulaklarını tıkamıştır. Geçmiş yıllarda uygulanan yanlış ekonomik politikaların benzeri tekrar edilerek, fatura bir kez daha halkımıza çıkarılmıştır.

TÜRK-İŞ'in bu olumlu taleplerini dikkate almayan yetkililer, kestikleri faturanın bedelini bir gün kendileri çok ağır biçimde ödeyeceklerdir".

TÜRK-İŞ BAŞKANLAR KURULU KARARI

İstikrar programını değerlendirmek ve gerekli kararları almak üzere TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu 6 Nisan 1994 günü olağanüstü olarak toplanmış ve şu açıklama yapılmıştır.

"TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, DYP-SHP Koalisyon Hükümeti tarafından kabul edilen ve 5 Nisan 1994 günü kamuoyuna açıklanan İstikrar Programı'na, temel mantığı, hazırlanış biçimi, amaçları ve öngördüğü uygulamalar açısından tümüyle karşıdır. Başkanlar Kurulumuz, halkımıza danışmadan, IMF'nin ve Dünya Bankası'nın talimatlarıyla hazırlanan bu programı, halkımızın temel tüketim mallarına yapılan zamları, işyeri kapatmalarını, işyerlerinin uluslararası ve yerli tekelle-re ve vurgunculara peşkeş çekilmesi uygulamalarını, sosyal güvenlik alanındaki haklarımızı daha da gaspetme girişimlerini protesto etmektedir. İstikrar programı olarak sunulanlar, Türkiye'yi büyük bir toplumsal ve siyasal huzursuzluğa itecek bir istikrarsızlık programıdır. Programın amacı, bunalımın yükünü çalışanların, emeklilerin, işsizlerin, kısaca halkımızın, sırtına yıkmaktır.

İstikrar programının ilk ve daha sonraki aşamalarının uygulanması, halkımızı hızla yoksullaştıracak, işsizliği iyice artıracak, benzeri programların uygulandığı ülkelerde görüldüğü gibi, hırsızlığın, fuhuşun, intiharların ve her türlü ah-laksızlığın hızla yayılmasına yol açacaktır.

İstikrar programı, Sendikacılık Hareketini yok etmeyi amaçlayarak, işçi sınıfına, halkımıza ve Türkiye Cumhuriyeti'ne büyük zararlar verecek bir anlayışla hazırlanmıştır.

lemleriyle kutlanacaktır. TÜRK-İŞ, 1 Mayıs kutlamalarına tüm halkımızı davet etmektedir.

- TÜRK-İŞ, Genel Kurulumuzda alınan karar uyarınca, çoğulcu ve özgürlükçü parlamenter düzenin yılmaz savunucusudur. İlan edilen istikrar programının parlamenter düzen içinde uygulanamayacağının anlaşılması üzerine parlamenter demokrasiye yönelik herhangi bir tehdidin geliştirilmesi karşısında, TÜRK-İŞ, süresiz genel grev uygulayacak ve sahip olduğu güçle parlamentoyu aktif bir biçimde savunacaktır.

- Yukarıda ifade edilen isteklerimiz yerine getirilinceye kadar ve çalışanların ve emeklilerin temsilcilerinin de demokratik bir biçimde katılacağı görüşmelerle bir istikrar programı oluşturuluncaya kadar, sürekli eylem yapılması kararı alınmıştır. Eylemlerin biçimi ve zamanı, TÜRK-İŞ Yönetim Kurulu ile Türkiye Maden-İş, Petrol-İş, Tekgıda-İş ve Şeker-İş, Teksif, Türk-Metal, Tes-İş, Sağlık-İş, Türk Harb-İş ve Türkiye Belediye-İş Sendikalarımızdan oluşan ve sürekli olarak çalışmalarını sürdürecektir. Eylem Komitesi tarafından belirlenecektir. En kısa sürede Ankara'da bir İşsizlik ve Pahalılıkla Mücadele Mitingi düzenlenecek, işbaşında iş durdurulacak, çeşitli yeni eylem biçimleri geliştirilecek ve Hükümetin tavrında ısrarlı davranması karşısında Türkiye çapında üretimden gelen güç kullanılacaktır.

- TÜRK-İŞ, ülkemizin ve halkımızın karşı

karşıya bulunduğu bu büyük saldırı karşısında, HAK-İŞ, DİSK, kamu ücretli çalışanları sendikaları, meslek örgütleri ve diğer demokratik kitle örgütlerini, tüm anlaşmazlıkları kenara koyarak, birlikte davranmaya, ülkemizin geleceğini ve demokrasiyi birlikte korumaya çağırmaktadır.

- TÜRK-İŞ Başkanlar Kurulu, bugüne kadar ki uygulamaları ve son istikrar programı nedeniyle, tüm sendikacıları ve işçileri DYP ve SHP'den derhal istifa etmeye çağırmaktadır.

UYGULAMA SONUÇLARI

Türkiye ekonomisi 5 Nisan Kararları'ndan bu yana geçen iki yıllık süre içinde istikrarsız bir yapı göstermiştir. Türkiye'nin, istikrar programı ile kurulmak istenen iç ve dış dengeleri, yani kamu finansmanı ile ödemeler dengesi, 1995 yılı sonu itibarıyla bozuktur. Diğer bir ifade ile, kamu açığını ve dolayısıyla enflasyon ile dış açığı dizginleme hedefine, ekonomiyi daraltma ve geniş halk kitlelerini yoksullaştırma pahasına ulaşmak mümkün olmamıştır.

Özellikle 1994 yılında ekonomide ortaya çıkan istikrarsız yapıyı temel alarak, 1995 yılında başarılı sonuçlar alındığını ileri sürmek mümkün değildir. 1996 yılı başında Türkiye ekonomisinin makro dengeleri karşısında genel bir değerlendirme yapıldığında şu sonuçlar söylenebilmektedir:

- ☐ **Son üç yılda ülkemizde sağlıklı ve istikrarsız bir büyüme süreci yaşanmıştır.** 1993 yılında % 8.1 oranında olan gayri safi milli hasıla ar-

tışını 1994 yılında % 6.1 oranında gerileme izlemiştir. 1995 yılı itibariyle büyüme hızının % 8.1 olduğu açıklanmıştır.

- 1993 yılında kişi başına düşen gayri safi milli hasıla 3037.- dolar iken 1994 yılında 2139.- dolar'a gerilemiştir. 1995 yılı itibariyle ise 2681.- dolar'a yükseleceği beklenmektedir.
- Sabit sermaye yatırımları 1993 yılında % 25.7 artarken, 1994 yılında % 16.8 gerilemiştir. 1995 yılında ise sabit sermaye yatırımlarının % 3.1 oranında artacağı öngörülmektedir. Toplam sabit sermaye yatırımlarının GSMH'ya oranı ise 1993 yılında % 25.3 iken, daha sonraki yıllar, sırasıyla % 24.3 ve % 21.9 oranında gerçekleşmesi tahmin edilmektedir.
- İç dengeleri oturmamış, kaynakları etkin kullanılmayan, alt yapısı yetersiz bir ekonomi ile dış satıma dayalı büyüme ve uluslararası piyasalara entegre olma çabaları dış ticareti olumsuz etkilemiştir.

1993 yılında toplam ihracat 15.3 milyar dolar, ithalat ise 29.4 milyar dolar olmuştur. Dış ticaret açığı 14.1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. 1994 yılında dış hizmet açığı 5.2 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Yaşanan ekonomik krize bağlı olarak yurtiçi talebin kurulması doğrultusundaki düzenlemeler, yatırımların durması, Türk Lirası'nın değerinin düşürülmesi sonucu 1994 yılında ithalat 23.3 milyar dolara düşürülürken, ihracat 18.1 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

1995 yılının dış ticaret verileri kriz öncesi dönemi anımsatmaktadır. Toplam ithalat 35.7

milyar dolar olarak gerçekleşirken ihracat 21.6 milyar dolar olmuştur. Dış ticaret açığı ise 14.1 milyar dolardır.

- 1993 yılında ihracat % 4.3 oranında artarken ihracatın % 28.7 artması cari işlemler dengesini bozmuş ve 6.4 milyar dolarlık bir açık ortaya çıkmıştır. 1994 yılındaki kriz ve dış ticaretteki gelişmelere bağlı olarak cari işlemler dengesinde 2.6 milyar dolarlık fazla verilmiştir. 1995 yılı itibariyle % 53.5 oranında artan ithalata bağlı olarak **cari işlemler dengesinde yeniden açık beklenmektedir.**

- 1994 yılında dış borçlanma olanağı olmaması nedeniyle bir önceki yıla göre azalan **dış borçlar 1995 yılında artış eğilimini sürdürmüştür.** 1994 65.6 milyar dolar dış borç stoku 1995 yılı ortasına 8.2 milyar dolarlık artışla 73.8 milyar dolara yükselmiştir. Yıl sonu itibariyle 75 milyar dolara ulaştığı tahmin edilmektedir.

Dış borç stoku iki yıl için yaklaşık 10 milyar dolar artış gösterirken, ayrıca bu borçlar için yaklaşık 8 milyar dolar faiz ödemek suretiyle dışarıya net kaynak aktarımı yapılmıştır.

- 1993 yılı sonunda 14.450.- TL. olan dolar kuru, 1994 yılı sonunda 38.687.- TL., 1995 yılı sonunda ise 59.501.- TL. olmuştur. Dolar kuru 1994 yılında oniki aylık % 167.7; 1995 yılında % 53.8 oranında değişime uğramıştır. Benzeri oranlar Alman Markı kuru için de geçerlidir.

Ancak yapılan hesaplamalara göre 1982 Ocak = 100 olan reel kur (döviz kuru ağırlığı $0.75 * US\$ + 0.25 * DM$ olarak) 1995 yılı itibariyle 87.29

düzeyinde olup, Türk Lirasının halen değerli olduğu ileri sürülmektedir.

- ☐ Hazine'nin kamu harcamalarının finansmanı için önerdiği rekor düzeydeki faiz, tıkanmış olan iç borçlanmayı açmakla beraber, bir **rantiye kesimi oluşturulmuştur**. Hazine Mayıs 1994 ayı sonunda yıllık bileşik % 406'lara ulaşan şok faizlere başvurmuş daha sonra faiz hadleri düşürülerek bunlar Eylül 1995'den itibaren dalgalı bir seyir izlemiştir.
- ☐ 5 Nisan Kararları'nın alınmasına gerekçe oluşturan kamu açığı; (1993 yılı itibariyle GSMH'nin % 12.2'si düzeyinde) kısılan harcamalar ve bir seferlik ek vergi ile yüksek oranlı KİT zamları yoluyla artırılan gelirler sonucunda daraltılmıştır. 1994 yılında % 8.1 olan kamu kesimi borçlanma gereğini GSMH'yi oranının 1995 yılında % 6.7 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Ancak kamu açığı geçici tedbirlerle düşürülmektedir. Bu durumun uzun bir dönem sürdürülmesi beklenemez. **Asıl yapılması gereken, kamu gelirlerini arttırıcı biçimde köklü ve adil vergi reformu yapılmasıdır.**
- ☐ Kamu gelir ve harcamalarının önemli bir kısmını oluşturan **Konsolide Bütçe yapısında sağlıklı bir düzelme, sözkonusu iki yıllık dönemde mümkün olamamıştır**. Bütçe gelir ve gideri arasındaki denge, cari ve yatırım harcamalarının kurulması, bundan sağlanan tasarrufun borçlanma faizlerine yöneltilmesiyle sağlanmaya çalışılmaktadır.

Örneğin Konsolide Bütçe içinde 1992 yılında % 42.4 olan personel harcaması, % 13.2 olan yatı-

rım harcaması, 1995'de sırasıyla % 37.5 ve % 5.9 oranlarına düşürülmüştür. Buna karşılık faiz ödemelerinin payı sürekli olarak artmıştır. 1992 yılında % 18.2 olan konsolide bütçe içindeki faiz ödemeleri 1994 yılı itibariyle % 33.2 olmuştur. 1995 yılı geçici sonuçlarına göre de olumlu bir değişiklik söz konusu değildir.

1995 Kasım sonu itibariyle açıklanan 154 trilyonluk konsolide bütçe açığı, erken genel seçimlerin de etkisiyle yıl sonunda geçici rakamlara göre 317 trilyon lira olarak gerçekleşecektir. **1996 yılının ilk dört ayı itibariyle bütçe açığının 400 trilyon lira olması beklenmektedir.**

- ☐ Hazine'nin kamu harcamalarının finansmanı için sürdürdüğü yüksek faizli, kısa vadeli iç borçlanma politikası sonucu **iç borç stoku 1995 sonu itibariyle 1 katrilyon 361 trilyon lira olmuştur.** 5 Nisan Kararları sonrası girilen iç borç sarmalı, ekonomiyi sarsacak boyutlara ulaşmıştır.

5 NİSAN KARARLARININ ÇALIŞANLARA YANSIMASI

Çalışanlar açısından "5 Nisan Kararları"nın başarısı ya da başarısızlığı, günlük yaşantılarına yansıyan biçimiyle önem kazanmaktadır. Kuşkusuz istikrar programının temel amacı bozulan makro dengelerin düzeltilmesidir. Ancak ekonomide bozulan makro dengelerin tekrar yerine oturtulmasında uygulanan politikaların niteliği ve bölüşüm ilişkileri açısından sonucu, değerlendirmelerin odak noktası olmak durumundadır.

GELİR DAĞILIMI

Türkiye'de gelir bölümü eşitsizliği her zaman tartışılan konuların başında gelmiştir. 1980'li yıllarda uygulanan ekonomik politikaların bir sonucu, gelir dağılımının çalışanlar aleyhine bozulması ve sermaye birikiminin bu yolla sağlanması olmuştur. Özellikle kişi başına düşen gelir düzeyinin nispeten düşük olduğu ülkemizde, gelirin dağılımındaki dengesizlik, yoksulluk sorununu da ortaya çıkarmaktadır.

Gelir Dağılımı Daha da Bozulmuştur

Gelir dağılımı konusunda yapılan çalışmaların ortaya koyduğu en belirgin sonuç; 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye'de nisbeten iyileşmeye başlayan milli gelirin sektörel dağılımı, 1994 yılında tekrar bozulma eğilimine girmiş olmasıdır.

Maaş ve ücretlilerin yaratılan gelirden aldıkları pay 1980 yılında % 25.1 iken, 1985 yılında : 20.4 oranına kadar düşmüş, ancak sendikal alanda verilen mücadeleye de bağlı olarak reel ücretlerde görülen iyileşmenin de etkisiyle 1993 yılında % 32.8 düzeyine yükselmiştir. Ancak 1994 yılında uygulanan ekonomik program sonucu bu pay sözkonusu yıl % 25.1 düzeyine gerilemiştir. Çalışanların 1987'den başlayarak iyileşen yaşama şartları tekrar bozulmuştur. Buna karşılık 1980 yılında milli gelirin yüzde 47.3'ünü alan sermaye gelirin payı 1985 yılında % 58.5'e yükselmiş, diğer faktör gelirlerindeki gelişmeye bağlı olarak 1993 yılında % 50.1 oranına gerilemiştir. Ancak kriz döneminde, özellikle spekülasyon kazançlarının etkisiyle 1994 yılında milli gelirin yüzde 57.6'sını alır duruma gelmişlerdir.

MİLLİ GELİRİN FAKTÖR GRUPLARINA GÖRE DAĞILIMI (%)

Yıllar	Tarım Sektörü	Maaş Ücret Pay	Kâr-Faiz-Temettü Mütеше. G.
1980	25.1	25.1	47.3
1981	22.9	24.9	49.7
1982	21.2	23.6	52.8
1983	20.1	22.6	55.1
1984	20.0	20.4	57.1
1985	18.4	20.4	58.5
1986	19.9	23.4	55.0
1987	18.2	26.8	53.1
1988	17.6	24.3	56.3
1989	17.6	24.6	56.5
1990	18.1	30.2	49.5
1991	15.5	34.6	47.6
1992	15.0	34.4	48.2
1993	14.8	32.8	50.1
1994	15.9	25.1	57.6

Aslında 1994 sonrası yapılan düzenleme ile ekonomi, rant ekonomisi biçimine dönüştürülmüştür. Türkiye'de üretmeden kazanç sağlama anlayışı ve alışkanlığı son iki yılda uç boyutlara ulaşmıştır. Örneğin ekonominin üretkenliğe en fazla yatkın olması gereken 500 Büyük Sanayi Firması'nda bile, özel büyük firmaların sanayi faaliyetleri dışı gelirlerinin net bilanço karlarının % 54.6'sına ulaşmış olması durumun ciddiyetini göstermektedir.

ÜCRETLER

"5 Nisan Kararları"nın öncelikli hedeflerinden birisi de ücretlerin düşürülmesi olmuştur. Krize yol açan ne-

denlerin başında maaş ve ücretlerde sağlanan artış görülmüş, maaş ve ücretlerin GSYİH içindeki payının 1989 yılından itibaren yükselmeye başlaması siyasal iktidar tarafından olumsuz bir gelişme olarak algılanmıştır. Siyasal iktidar ve sermaye kesiminden kaynaklanan yorum ve yaklaşımların özünü, özellikle sendikali işçilerin ücret düzeylerinin, diğer çalışanlara oranla nisbi yüksekliği oluşturmuştur. Kamu kesiminde meydana gelen açığın kapatılmasına yönelik olarak çalışanların yoksullaştırılmasına dayalı tasarruflar gündeme getirilmiştir.

Öncelikle, 1993 yılında kamu kesiminde bağitlanan toplu iş sözleşmeleri ile, enflasyon artışına bağli olarak ücretlere zam yapılması gereğı pazarlık konusu yapılmak istenmiştir. Toplu iş sözleşmesi ile karşılaştırılan son altı aylık ücret zammının ödenmemesi ya da eksik ödenmesi biçimindeki siyasal iktidar yaklaşımı, örgütlü işçiler tarafından tepkiyle karşılanmış ve paket daha sonra Başbakanlık genelgesi ile ödemelerin geciktirilmiş olarak yapılması yoluna gidilmiştir.

Siyasal iktidarın çalışanlara yönelik bakış açısı çerçevesinde 1995 yılında bağitlanması sözkonusu olan ve yaklaşık 700 bin işçiyi kapsayacak toplu iş sözleşmesi müzakerelerinin başlangıcında da "sıfır zam" önerisinde bulunulmuştur. Gerekçe; 5 Nisan Kararları'nın alınmasında başlıca faktör olan kamu kesimi açığının ulaştığı boyut ve istikrarın sağlanması doğrultusunda "harcamaların kısıtlanması" olarak açıklanmıştır.

Oysa IMF'e verilen taahhütte siyasal iktidarın yaklaşımı "ücretlerin enflasyona endekslenmesine son verileceğı" açıklıkla yer almıştır.

Ücretler Reel Olarak Aşınmıştır

1993-1996 arası dönemde, özellikle kamu kesimin-

deki ücretlerin gelişimine bakıldığında; enflasyona endeksli olarak uygulanan ücret zamları nedeniyle reel ücret düzeyinin korunduğu ve fakat IMF'e verilen söz doğrultusunda enflasyon ile ilişkilendirilmemiş ücret artışları nedeniyle 1995 yılından itibaren ücretlerin reel olarak gerilediği ortaya çıkmaktadır. Örneğin 1994 yılı ortası itibariyle 100 olan reel ücret temeli 1995 yılı başında 83.1'e, 1996 yılı başında ise 69.4'e gerilemiştir. Diğer bir ifadeyle, Mart'96 ayı itibariyle geriye dönük yirmi aylık dönem içerisinde reel ücretler % 38.7 oranında aşınmıştır.

1.3.1996 ARASI ÜCRET - FİYAT GELİŞİMİ

Sözleşme Başlangıcı	Kamu Kesiminde Ort. Brüt Ücret (TL/AY)	Ücret Endeksi	Geçinme Endeksi	Reel Ücret Endeksi
1.1.1993	6.836.308.-	100.0	100.0	100.0
1.7.1993	8.750.475.-	128.0	127.7	100.2
1.1.1994	11.725.636.-	171.5	171.1	100.2
1.7.1994	18.890.000.-	276.3	275.6	100.2
1.1.1995	21.912.400.-	320.5	385.8	83.1
1.7.1995	25.418.384.-	371.8	508.1	73.2
1.1.1996	29.993.693.-	454.8	655.5	69.4
1.3.1996			742.0	61.3

ASGARİ ÜCRET

Çalışanların ekonomik ve sosyal durumlarının düzenlenmesi amacına yönelik önemli uygulamalardan biri olan asgari ücret 5 Nisan Kararları'ndan olumsuz etkilenen diğer bir konu olmuştur. İşçilerin ailesiyle birlikte yaşamlarını sürdürebilmek için gereksinim du-

yulan gelir ve yaşama standartının en az düzeyini belirleyen asgari ücret, özellikle 1994 ve 1995 yılında siyasal iktidarın dayatmacı tutumu ile belirlenmiştir.

Uzun dönemde çalışanların ekonomik ve sosyal koşullarının iyileştirilmesine yardımcı, hakça gelir dağılımını sağlayıcı olması gereken asgari ücret, geçirdiğimiz dönem uygulamaları sonucu "sefalet ücreti" niteliğini kazanmıştır.

Asgari Ücret Sefalet Ücreti Olmuştur

5 Nisan Kararları'nın hemen ardından toplanan Asgari Ücret Tesbit Komisyonu çalışmalarında asgari ücret siyasal iktidar/işveren birlikteliği ile pazarlık konusu yapılmış ve eksik ilan edilmiştir. 1994 yılında asgari ücret 4.488.326.- TL/Ay brüt olarak hesaplanmış ve fakat, 5 Nisan Kararları ile ülkenin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal durumun gözönünde tutulduğu belirtilerek -işçi kesimi karara katılmamıştır- düzenleme yapılmış ve 4.173.750.- TL/Ay olarak açıklanmıştır. Böylece asgari ücret düzeyinde gelir elde edenlerin aylık 314.576.- TL.'sına el konulmuştur. Diğer bir ifadeyle, devletin resmi hesaplarına göre asgari ücretin % 79.7 oranında artması gerekirken, hükümet ve işveren temsilcileri bu oranı % 67.1'e düşürmüştür. Asgari ücretin % 67.1 oranında artış ile belirlendiği tarihte fiyat artışları % 115.8 oranında gerçekleşmiştir.

1995 yılı asgari ücreti de, 1994 yılında olduğu gibi pazarlık konusu yapılarak, bilimsel ve objektif ölçülerden uzak olarak tesbit edilmiştir. Bunun yanı sıra 1 Ağustos olması gereken yürürlük süresi de, işveren isteği doğrultusunda 1 Eylül'e kaydırılmıştır.

ASGARI ÜCRET

Yürürlük Tarihi	Brüt Tutar		Net Tutar	
	TL/Ay	\$/Ay	TL/Ay	\$/Ay
1.8.1993	2.497.500.-	217.-	1.563.472.-	136.-
1.9.1994	4.173.750.-	127.-	2.759.428.-	84.-
1.9.1995	8.460.000.-	177.-	5.547.135.-	116.-

ENFLASYON

Ücretlerin reel olarak geriletilmesinde hiç kuşkusuz önemli nedenlerden birisi de enflasyon olmuştur. Ülkemiz, sağlıklı ve istikrarsız bir ekonomik yapıyı doğrular bir biçimde, 1994 yılı itibariyle Cumhuriyet dönemi-mizin en yüksek enflasyon oranının yaşandığı bir yıl olarak tarihe geçmiştir. Yıl sonu itibariyle tüketici fiyat-ları % 125.5, toptan eşya fiyatları % 149.6 düzeyinde artmıştır.

Cumhuriyet Döneminin En Yüksek Enflasyonu Gerçekleşti

Enflasyonun, sermayeye kaynak aktarmak doğrultusunda bir araç olma işlevi sürdürülmek istenmiştir.

Ülkemizde kronik bir özelliğe dönüşen enflasyonun temel nedeninin, kamu kesimi harcamalarının, kamu gelirlerinin çok üzerinde seyretmesinin meydana getirdiği kamu açıkları olduğu genelde kabul görmektedir. Ancak özellikle uygulanması gereken bir nokta, kamu açıklarındaki durumun kamu harcamalarındaki aşırı-lıktan değil, kamu gelirlerinin yetersiz olması ve kamu açıklarının finansman biçiminden kaynaklanmış olma-sıdır.

Ancak 5 Nisan Kararları'nın temel dayanağının "enflasyonu hızla düşürmek" olduğu dikkate alındığın-

da, 1996 yılı başı itibariyle enflasyon oranının halen % 80'ler düzeyinde seyretmiş olması, ekonomik programın başarısı konusunda önemli gösterge olmaktadır. 1994 yılının ilk aylarında % 70'ler düzeyinde olan tüketici fiyatları indeksi, ekonomik programın ön gördüğü gelir artırıcı önlemler başlığı altında kamunun ürettiği temel mal ve hizmetlerin fiyatlarına yapılan yüksek oranlı zamlar sonucunda ve sadece Nisan'94 ayında % 24.7 oranında artış göstermiş, oniki aylık artış ise üç haneli rakamlarla ifade edilir duruma gelmiştir.

TÜKETİCİ FİYATLARI ENDEKSİ (1987 = 100) (Yüzde Değişmeler)

Aylar	Aylık Değişme				Oniki Aylık Değişme			
	1993	1994	1995	1996*	1993	1994	1995	1996*
Ocak	5.3	4.4	6.8	8.3	59.8	69.8	130.6	78.1
Şubat	4.0	6.0	5.7	4.5	58.2	73.0	130.0	77.5
Mart	4.8	5.2	4.1		58.0	73.6	127.7	
Nisan	4.4	24.7	6.4		59.0	107.4	94.3	
Mayıs	4.7	10.0	3.2		65.0	117.8	82.4	
Haziran	1.8	0.9	2.0		67.2	115.8	84.4	
Temmuz	4.9	1.7	2.9		73.1	109.3	86.5	
Ağustos	2.7	2.0	3.9		71.2	108.0	89.9	
Eylül	5.6	7.2	8.0		68.1	111.1	91.3	
Ekim	6.9	9.5	7.8		67.2	116.3	88.3	
Kasım	6.4	8.1	5.5		69.6	119.7	83.8	
Aralık	3.6	6.3	3.5		71.1	125.5	78.9	

Kaynak : DİE

* 1996 yılı 1994 = 100 temel yılına göredir.

Kamu kesimi finansman dengesinin sağlanması doğrultusunda gerçekleştirilen yüksek oranlı fiyat artışları, zincirleme olarak kamu mallarını girdi olarak kullanan ürünlerin de fiyatını arttırmış ve fakat gelirlerini aynı oranda arttıramayan geniş halk kesimlerinin yoksullaşmasını da beraberinde getirmiştir.

BAZI TEMEL MADDELERİN FİYATLARINDAKİ DEĞİŞİM

	Mart'94	Nisan'94	Mart'95	Mart'96
Ekmek (kg)	14.000.-	14.000.-	26.088.-	50.000.-
Et (kg)	83.000.-	98.000.-	210.000.-	385.000.-
Beyaz Peynir (kg)	55.000.-	60.000.-	120.000.-	205.000.-
Süt (lt)	10.000.-	15.000.-	24.000.-	40.000.-
Margarin (kg)	28.000.-	50.000.-	72.000.-	136.000.-
Çiçek Yağı (lt)	30.000.-	45.000.-	75.000.-	109.000.-
Toz Şeker (kg)	13.500.-	20.000.-	27.000.-	69.000.-
Çay (kg)	55.000.-	93.500.-	105.000.-	209.500.-
Kuru Fasulye (kg)	30.000.-	40.000.-	79.000.-	87.500.-
Normal Benzin (lt)	8.557.-	15.536.-	25.870.-	42.650.-
Tüpgaz (12 kg)	85.000.-	124.000.-	265.000.-	440.000.-
Elektrik (kwh)	1.553.-	2.329.-	2.989.-	4.690.-

Bazı Ürünlerin Fiyatı 2 Yılda 5 Kat Arttı

Görüldüğü gibi Türkiye ekonomisinde "istikrarlı" bir biçimde seyreden verilerin başında fiyat artışları gelmektedir. Özellikle 1995 yılının sonunda yapılan ülke genel seçimi nedeniyle kamu kesimi tarafından üretilen bir çok mal ve hizmetin fiyatı sabit tutulmuş, bir başka ifadeyle fiyat artışları ertelenmiştir. Bunun bir sonucu olarak, örneğin 1995 yılının Eylül-Aralık dönemindeki fiyat artışları bir önceki yılın aynı dönemine göre geride kalmıştır. Kamu sektöründe geciktirilen fiyat artışları, toptan eşya fiyat artışlarının düşük kalmasını beraberinde getirmiştir. Ancak seçim sonrası, ertelenen KİT zamlarının yürürlüğe girmesiyle fiyat artışları yeniden başlamıştır. Kamunun ürettiği temel mal ve hizmetlerin başlıcaları olan benzin, tekel ürünleri, elektrik, şeker vb. ürünlere yapılan zamların gerekçesi, her zammın olduğu gibi "ekonominin gereği" olarak kamu açıklarının kapatılmasına yönelik olarak açıklanmıştır.

GIDA HARCAMASI

Günlük yaşantımızın ayrılmaz bir parçasını oluşturan fiyat artışlarının çalışanların yaşama koşullarını ne ölçüde etkilediğinin önemli bir göstergesi de bir ayda gıda için yapılması zorunlu harcama tutarıdır. Geniş halk kesimlerinin tüketmek durumunda olduğu temel mal ve hizmetlerin satın alması giderek zorlaşmakta ve olumsuz ekonomik koşulları öncelikle gelir ve refah düzeyinde yansımaları bulmaktadır.

Örneğin TÜRK-İŞ Araştırma Merkezi'nin her ay sürekli olarak yaptığı "Gıda Harcaması" araştırmasına göre, 1990 yılında bir aylık gıda harcamasını karşılayabilen tutar, bugün 1 günlük gıda harcamasına yetmemektedir.

5 Nisan Kararları'nın alındığı dönemde en çarpıcı etkisi gıda harcamasında kendisini göstermiştir. Buna göre 1994 yılının Mart ayında dört kişilik bir ailenin yapması gerekli gıda harcaması tutarı 3 milyon 491 bin lira iken, 24.4'lük bir artışla 4 milyon 343 bin liraya ulaştı.

DÖRT KİŞİLİK AİLENİN GIDA HARCAMASI

Aylar	Tutar (TL/Ay)
Mart'94	3.491.000.-
Nisan'94	4.343.000.-
Mart'96	8.389.000.-
Mart'96	15.280.000.-

İki yıllık süre içinde yaklaşık 5 kat artış gösteren gıda harcaması tutarının aile bütçesine getirdiği ağırlık taşınmaz boyutlardadır. Türkiye'de çalışan kesimin aylık geliri, özellikle emekli ve asgari ücret düzeyinde ge-

lir alanların durumu ile yapılmak gereken asgari gıda harcaması tutarı birlikte değerlendirildiğinde, iktisaden dar ve sabit gelirli kesimlerin karşı karşıya bırakıldığı ekonomik koşulların yakıcılığı çarpıcı olmaktadır.

Gıda Harcaması İçin Günde 500 Bin Lira Yetmiyor

Örneğin 5 Nisan Kararları'nın uygulamaya konulmadan önceki ayda net 1.563.472.- TL/Ay olan asgari ücret düzeyi ile aylık gıda harcamasının % 45'i karşılanabilirken, bir sonraki ay % 36'sı karşılanabilir duruma gelinmiştir. Bugün ise ancak % 37'sine yetmektedir.

Bir başka ifade ile, net asgari ücret Mart'94 gıda harcamasını 13 gününe yeterken, Nisan'94 gıda harcamasının sadece 10 günü karşılar duruma gelmiştir. Mart'96 ayı itibariyle de değişen bir şey yoktur.

Türkiye ekonomisinde bozulan ekonomik dengelerin toplumsal dengesizlikleri arttırarak çözüme kavuşturulamayacağı açıktır.

İŞSİZLİK

Türkiye'de işsizlik, en önemli ekonomik ve sosyal sorunların başında gelmektedir. Sürdürülen büyüme çabalarına ve sermaye birikimi yönünde kaynak aktarımlarına karşın istihdam ve işsizlik sorunu son yıllarda giderek ağırlaşmıştır.

5 Nisan Kararları'nın olumsuz etkilerinden birisi de yatırımlar alanında olmuştur. Harcama kısıcı önlemler adı altında yatırımlara ayrılan kaynakların kısılması sonucu kamu kesimi sabit sermaye yatırımları 1994 yılında % 38.8 oranında gerilemiştir. Ayrıca aynı yıl büyüme oranındaki % 6.1'lik gerilemenin etkisi öncelikle istihdam alanında kendini göstermiştir.

1990 yılında 18 milyon 364 bin olan istihdam, 1993 yılında ancak 18 milyon 702 bin olmuştur. Söz konusu üç yıllık dönemde ekonomide yaşanan büyümeye karşın istihdam artışı 338 bin kişi ile sınırlı kalmıştır. Ancak 5 Nisan 1994 sonrası ekonomide yaşanan kriz ve ekonominin daralması süreci ile birlikte, üç yılda yaratılan istihdamdan daha fazlası kaybedilmiş ve istihdam 18 milyon 185 bine gerilemiştir.

İŞSİZLİK (15 + Yaş, Bin Kişi)		
Yıllar	Toplam İşgücü Fazlası	İşsizlik Oranı (%)
1980	2.732	15.8
1981	3.116	17.5
1982	2.731	15.6
1983	2.861	16.1
1984	2.970	16.5
1985	2.979	16.3
1986	2.920	15.8
1987	2.854	15.2
1988	2.748	14.4
1989(*)	3.031	15.5
1990	2.861	14.4
1991	2.920	14.7
1992	3.131	15.5
1993	2.913	14.5
1994	4.043	19.8

Ancak D.İ.E. tarafından yayınlanan Hanehalkı İşgücü Anketi sonucuna göre; 1994 Nisan krizinden sonraki 6 aylık dönemde değil istihdam azalması, kentlerde 427 bin, kişilik istihdam artışı olmuştur. İstihdam azalması kırsal kesimle sınırlı olarak 345 bin kişidir.

İşsizlik Yaygınlaştı

İşsizlik karşısındaki durumu gösteren veriler, 1994 yılının yakıcı etkisini ortaya koymaktadır. Örneğin tartışmalı resmi rakamlara göre bile, 1993 yılı itibariyle 2 milyon 913 bin olan toplam işgücü fazlası (işsizler ve eksik istihdam toplamı), 1994 yılında 4 milyon 43 bine yükselmiştir. Böylece 1993 yılında % 14.5 olan işsizlik oranı (atıl işgücü oranı) 1994 yılında % 19.8'e yükselmiştir.

* 1989 yılından itibaren D.İ.E. sonuçlarına göre toplam işgücü fazlası sütunu (işsizler + eksik istihdam) toplamı olarak alınmış, işsizlik oranı da atıl işgücü olarak değerlendirilmiştir.

İşten Çıkarmalar Arttı

Ülkemizin yapısal koşullarına bağlı olarak gelişme gösteren işsizlik sorunu; özellikle 5 Nisan Kararları ile birlikte yaşanan durgunluk, bu gerekçeyle yatırımların durdurulması, talep kısılmasına bağlı olarak kapasite kullanım oranlarının ithalat sanayiinde 1993'te ortalama % 79.7 oranında 1994 yılında % 66.4 düzeyine gerilemesi, vb. nedenlerle yaygınlaştırılan işten çıkarmalar ile ağırlaşmıştır.

Örneğin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verilerine göre; 1994 yılı ilk altı ayı itibariyle işten ayrılmış oranı % 30 civarındadır. Diğer bir ifadeyle anket kapsamında bilgi alınan 185 bin kişiden 55 bini 1994 yılı içinde işten ayrılmıştır.

Türkiye'de ekonomik ve sosyal koşulların bir sonucu olarak her zaman kaçak ve sigortasız işçi istihdamı sözkonusu olmakla beraber, öncelikle 5 Nisan Kararları ile birlikte işgücü maliyetini düşürmek için bu istihdam biçimi yaygınlaşmıştır.

Her türlü ekonomik ve sosyal güvenceden, yasayla sağlanmış haklardan yoksun olarak kaçak işçi çalıştırmanın yaygınlaştırılması, işsizliğin çığ gibi büyüdüğü 1994 yılı sonrası koşullarda mümkün olmuştur. Kuşkusuz bu durum, sermaye kesiminin sendikasılaştırma faaliyetlerini de güçlendiren bir unsur olmuştur.

ÖZELLEŞTİRME

Türkiye'nin gündeminde son on yıldır önemli bir yer tutan özelleştirme konusu, 5 Nisan Kararlarının başarıya ulaşması için umut bağlanan bir alan olmuştur. Kamuya en kısa sürede mümkün olan en fazla kaynak aktarımını sağlamak için, karlı ve satılabilir kamu kuruluşları haraç-mezat satışa sunulmak istenmiş, sözde zararlı olan kuruluşların ise tasfiye, kapatma gibi yaklaşımlarla elden çıkarılması amaçlanmıştır.

Özelleştirme alanında hedeflenen sonuca, özellikle hukuksal alanda verilen mücadele nedeniyle ulaşılması mümkün olmamıştır. Başta çıkarılanlar olmak üzere gösterilen demokratik tepki de bu sonucun alınmasında etkili olmuştur.

Özelleştirmeye ilişkin esaslar 27.11.1994 günü yayımlanarak yürürlüğe giren 4046 sayılı Özelleştirme Yasası ile düzenlenmiştir.

Ekonomideki olumsuz gelişmeler arttıkça, özellikle KİT'lerin yapısal sorunları ve içine düşürüldükleri olumsuz mali ve finansal yapı gerekçe yapılarak özelleştirme tek ve doğru çözüm yolu olduğu benimsenmiştir.

ye çalışılmıştır. KİT sorununa çözüm üretemeyen siyasi iktidarı, 5 Nisan günü uygulamaya koyduğu ekonomik paketin başarıya ulaşması için, kamuoyunu kendi görüşü doğrultusunda oluşturma çabasına ağırlık vermiştir. Uygulanan ekonomik politika ve politik tercihin bir sonucu olarak KİT'lerin borçluluğu 1990'lı yıllarda iyice artırılmış ve borç batağına sokulmuştur.

Kamu açığını kapatmak ve kaynak sağlamak için yapılan özelleştirme uygulamalarının 1985-1995 dönemi arası gerçekleştirilen tutarı 47.7 trilyon TL (2.8 milyar \$) düzeyindedir. Sağlanan toplam kaynak 57.2 trilyon lira (3.5 milyar \$) olmasına karşın, aynı dönemde özelleştirme uygulamaları çerçevesinde 47.9 trilyon TL. (yaklaşık 3.2 milyar \$) tutarında harcama yapılmıştır.

Özelleştirme sonucu 1994 yılında gerçekleştirilen tutar 411.8 milyon \$, 1995 yılında 515.4 milyon \$ olmuştur.

Halen Erdemir, Sümer Holding, T. Denizcilik İşletmeleri, Turhan, Deniz Nakliyatı, Çinkur, Orüs ve 7 çimento, 4 toprak grubu şirketin ihale prosedürü devam etmekte olup, bunlardan bazılarının satış sözleşmesi imzalanmıştır.

Önümüzdeki dönemde ilgili olarak Tedaş, Şeker Fabrikaları, Tekel'e ait sigara fabrikaları, TCDD'ye ait limanlar, Seka, Gübre Sanayi ve Tigem'in kapsama ve programa alınması düşünülen kuruluşlar olarak dikkati çekmektedir.

KİT'lerin zararlarının anlaşılması bakımından bir noktaya dikkat çekmek gerekmektedir: İşletmeci KİT'ler 1994 yılında 58.1 trilyon lira işletme karı elde ederken, 80.2 trilyon faiz ödemişlerdir. (Yüklenilen görev zararları olan 23.3 trilyon TL. bunun dışındadır.) KİT'lerin zarar etmelerinin nedeni borç batağına sokulmalarıdır.

Özelleştirme sonucunda işsizliğin daha da artacağı beklentisi yaygındır. Nitekim 4046 sayılı Özelleştirme Yasası'nın başlıca maddeleri de özelleştirme sonrası meydana gelmiş kaçırılması olan işsizliğin tazmini ve bir ölçüde de önlenmesi yönünde tedbirleri düzenlenmektedir. Özelleştirme istihdamı daha da azaltıcı sorunları ortaya çıkmıştır.

5 Nisan Kararları'nın KİT'lerde çıkan işçilerin reel ücretlerini gerileten sonuçları bilinmektedir. Nitekim 1993 yılında KİT'lerin toplam satış hasılatı içinde maaş ve ücretlerin payı % 25.8 iken, bu oran 1994 yılında % 18.1'e düşürülmüştür. Buna karşılık kriz ödemeleri, özellikle özelleştirme kapsamında KİT'ler hariç tutulduğunda daha yüksek oranlarda (% 11.4) olmaktadır.

BÜTÇE İLE KISITLANMAK İSTENEN HAKLAR

5 Nisan Kararlarının yansıması kendini bütçe uygulamalarında da göstermiştir.

1995 Mali Bütçe Yasa Tasarısı ile kamu kesiminde işçi çaiştirmaya son verilmesi ve kazanılmış hakların ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

Tasarı ile bazı işçilerin zorunlu olarak memur statüsüne geçirilmesi öngörülmüş, kamu işçilerini sendikal haklardan yoksun bırakma ve işçi sendikalarını zayıflatma amacı güdülmüştür.

Sosyal devlet anlayışının iyice terk edilmek istendiği 1995 Mali Yılı Bütçe Kanunu Tasarısında getirilen diğer kısıtlamalar şu şekilde sıralanmıştır.

- ☒ İşçilerin memur ya da sözleşmeli yapılması ve zorunlu emeklilik

- ☒ 6772 sayılı yasaya göre ödenen ilave tediye-
lerin kaldırılması
- ☒ Servis araçlarının paralı olması
- ☒ İlaç katılım payının artırılması
- ☒ Boş kadroların iptal edilmesi
- ☒ Mecburi hizmetin kaldırılması
- ☒ İşçilik ödeneklerinin sınırlandırılması
- ☒ Geçici işçilerin 3 ay ile çalıştırılması

Çalışanlar, Bütçe Kanun Tasarısının bu haliyle yasallaşmasının toplumsal huzursuzluklara yol açacağı yönünde uyarı görevini yapmış ve hükümeti sorumlu davranmaya çağırmıştır.

Tasarının işçi hak ve özgürlüklerine uygun değiştirilmesi istenmiş ve çalışanların "uyarı" nitelikli bir yürüyüş yapacakları belirtilmiştir.

5 Nisan 1994 günü ilan edilen Ekonomik Önlemler Uygulama Planının işçi hak ve çıkarlarını kısıtlayıcı yaklaşımı ile uyum içinde olan Bütçe Kanun Tasarısı'na yoğun tepki gösterilmiş ve 26 Kasım 1994 günü TÜRK-İŞ tarafından Ankara'da 100 bini aşkın çalışanın katıldığı yürüyüş yapılmış ve getirilmek istenen kısıtlamalar ve değişikliklerden vazgeçildiği mesajı alınmıştır.

Böylece çalışanlar kendi güçlerini kullanmış ve getirilmek istenen değişikliklerden vazgeçilmesini sağlamıştır.

Toplu İş Sözleşmeler Olumsuz Etkilenmiştir

5 Nisan Kararları ile birlikte uygulanan ekonomik politikalar çalışanları tedirgin etmiş ve yoğun işten çıkarmalar yaşanmıştır. Türkiye'de iş güvencesi ve işsizlik sigortası bulunmadığından dolayı haksız işten çıkarmalar önlenememiştir.

İstikrar paketi öncesi ekonomik kriz gerekçeli zorunlu izin uygulamaları, yerini işten çıkarmalara bırakmıştır. Ücretli ve ücretsiz izin uygulamaları İstikrar Kararları sonrası tüm iş kollarını etkilemiş ve işten çıkarmalar için zemin hazırlamıştır.

Yine kamu ve özel sektörün bazı işyerlerinde ekonomik kriz gerekçe gösterilerek sosyal yardım ve ikramiyelerin ödenmemesi gibi sorunlar bütün işkollarında yaşanmıştır. Buna karşın, faiz ve hazine bonusu ile havadan para kazanan ve toplumda azınlık olarak bilinen kuruluşlar yatırım yapmaktan vazgeçmiş ve devleti kendilerine borçlandıran bir uygulamayı başlatmışlardır.

Kamu sektöründe özelleştirme öncesi zorunlu izin uygulamaları veya res'en emeklilik hızlı bir şekilde devam etmiştir. Geçici işçilerin işbaşı yaptırılması ayrı bir sosyal sorun olmuş ve yıllardır bu statüde çalışan yüzbinlerce işçinin ekmeği ile oynanmıştır. Belediyelerde politik amaçlı işten çıkarmalar önlenememiş ve işçi eylemleri haksızlıklara son vermek ve işe iadenin sağlanması için Türkiye'nin her yerinde yaşanır bir duruma gelmiştir. Bugün işçi

alacakları Belediyelerin önünde duran en temel sorun olmuştur.

Kamu ve özel kesimde ücret düzeyleri dengeli bir şekilde giderken, 1989 sonrası bu yeknasaklık özel kesim aleyhine değişmiştir. Sendikasılaştırma yaygınlaşmış ve taşeron çalıştırma kamu kesiminde de etkisini göstermiştir. Uygulanan ekonomik politikalar, özel sektörün dağınık olması ve çalışma yasalarının etkisiz bulunması özel sektör işyerlerinde örgütlenmeyi güçleştirmiş, mevcut toplu iş sözleşmelerini beklentilere göre sonuçlandırmak ise giderek zorlaşmıştır. Kamu kesiminde çalışan işçilerin toplu iş sözleşmelerinde belirli ölçüde başarı sağlanması, sendikaların birlikte ve ortak tavırla hareket etmeleri sonucu elde edilmiştir. Hükümet, yüksek enflasyonun faturasını çalışanlara ödetmeye çalışmış, özel sektör kesiminde çalışanlar ile memur, memur emeklisi ve işçi emeklisinin gelirleri beklentilerden uzak bir şekilde artırılmış ve bu kesimler enflasyon karşısında ezdirilmiştir. Ekonomik tedbirlerin faturası çalışanlara kesilmiştir. Üretim ve yatırım yapmadan gelir elde edenler aynı zamanda vergi de ödemedi en karlı dönemini yaşamışlardır. Yüksek enflasyon, işçiyi, memuru ve emekliyi yoksullaştırırken, sermaye kesiminin karının artmasına yaramıştır.

SOSYAL GÜVENLİK

5 Nisan Kararlarının yansıması olarak sosyal güvenlik alanında da köklü değişikliklere gidilmek istenmiştir.

Sosyal güvenlik kuruluşlarının bütçe üzerindeki yükünün azalacağı, bu kuruluşların kendi imkanları ile işlevlerini yerine getireceği hedeflenmiştir.

5 Nisan Kararlarının bir parçası olarak nitelenen ve sosyal güvenlik haklarında geriye gidişi getiren yasal değişiklikler gündeme getirilmiş, sosyal sigortalar Kurumu'nun mali ve idari darboğazlarının faturası işçiler ile emekliler ve bunların dul ve yetimlerine çıkarılmak istenmiştir.

IMF ve Dünya Bankası'na verilen sözler doğrultusunda hazırlanan yasal değişikliklerle;

☒ Yaşlılık aylığında hak kazanma koşullarında yaş ve prim gün sayıları birlikte arttırılmış, bu şekilde "mezarda emeklilik" getirilmeye çalışılmıştır.

☒ Sigorta prim tavanı asgari ücretin beş katına endekslenirken, öngörülen bu artışların aynı şekilde emekli aylıklarına yansımaları getirilmemiştir. Bu sistem aynı zamanda ücretlerde azalmayı da öngörmüştür. Ülkemizde prim oranlarının yüksek olmasından söz edilirken, prim tavanlarının daha da yukarı çekilmek istenmesi işgücü maliyetini de olumsuz yönde etkileyecektir.

Örnek vermek gerekirse, asgari ücretin beş katı (bugünkü tutar) 42 milyon 300 bin liradan prim kesilecek, buna karşın emekli aylığının tesbiti, mevcut gösterge ve katsayıya göre (bugünkü tutar) 17 milyon 166 bin 690 bin li-

ra üzerinden bulunacaktır. Kısaca, kesilen prim kadar aylık bağlanmayacağı gibi, sosyal güvenlik ilkeleri ile bağdaşmayan bir değişiklik getirilmeye çalışılmıştır.

- ☒ Hastalık sigortası prim ödemeleri artırılmıştır.
- ☒ Malüliyet sigortasından yararlanma koşulları ağırlaştırılmıştır.
- ☒ Sigortalının ölümü halinde hak sahibi kimse-
lere bağlanan koşullar bir misli yükseltilmiş-
tir.
- ☒ Sigortalılardan muayene ücreti ile protez, araç
ve gereçlere belirlenecek oranlarda katkı payı-
nın alınması uygulaması getirilmiştir.
- ☒ Sosyal Sigortalar Kurumu'nda halen uygulan-
makta olan iki ayrı gösterge tablosu'na iki yıl
süre ile 110 puan ilave edilmiş ve daha sonra
tek bir gösterge tablosuna dönülmesi hedef-
lenmiştir. Yüksek enflasyon karşısında günü-
müzde değerini yitirmiş bulunan ve emekliler
arasında da farklılık yaratan gösterge tablola-
rının gerçekçi bir şekilde düzenlenmesi ve tüm
işçi emeklilerine intibak hakkının tanınmasını
getirecek yasal değişikliğe ihtiyaç bulunmak-
tadır.

Temel hakların kısılarak ülkenin ve kurumların düzlüğe çıkması mümkün değildir. Kazanılmış hak-
larda, kısıtlamalar getiren yukarıda özetlenen deği-
şikliklere çalışanlar sert bir tepki göstermiştir. İşçile-

rin tepkisini yansıtması bakımından 30 Nisan 1995 tarihinde İzmir'de, 21 Mayıs 1995 tarihinde ise Rize'de "mezarda emekliliğe hayır" mitingleri yapılmıştır.

Verilen mücadeleler sonucu kazanılmış hakların korunması sağlanmış ve getirilmek istenen değişiklikler T.B.M.M. Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonu'nda görüşülmemiş ve kadük olmuştur.

5 Nisan Kararları ile getirilmek istenen değişikliklerin benzer yansıması daha ağır bir biçimde ANAYOL PROTOKOLU'nda yer almış ve sosyal güvenlik kuruluşlarının tasfiyesinden söz edilmiştir. Her ne kadar Hükümet programının okunması sırasında bu düşünceden vazgeçildiği söylenebilir, tartışmalar sürmekte ve emeklilik koşullarının zorlaştırılacağı izlenimi verilmiştir.

5 Nisan Kararları ile birlikte Sosyal Sigortalar Kurumu, idari ve mali yönden tam bir darboğaza girmiştir.

Prim affı, borçlanma ve isteğe bağlı sigorta uygulamaları Kurumu çıkmaza sokan etkenler olmuştur. Bunun yanında kayıtdışı ekonomi ve kaçak çalıştırmanın önüne geçilememesi sonucu, ülke ekonomisi ile birlikte SSK'da büyük zarara uğramıştır.

Bu olumsuz gelişmelere ilave olarak Kurumun alacaklarının zamanında ödenmediği görülmüş ve Mart 1996 itibarıyla toplam alacaklar 105 trilyon liraya ulaşmıştır.

Kurumun sağlık ve sigorta tesislerinin ihtiyaçı olan kadrolara 5 Nisan tasarruf önlemleri gerekçe gösterilerek Başbakanlıktan izin alınamamış ve gerekli atamalar yapılamamıştır.

Personel yetersizliği nedeniyle inşaatları biten 6 hastane hizmete açılammış, 20 hastane ise tam kapasite ile çalıştırılamamıştır.

Bunun yanında hastanelerde muayene ücreti, özel muayene gibi sosyal güvenlikle yeri olmayan ve hak sahiplerine ek külfetler getiren uygulamalar başlatılmıştır.

Kaçak İşçi Çalıştırılması Önlenmelidir

Sigortasız işçi çalıştırma ve sigortalıların ücretlerinin Kuruma eksik bildirilmesi son iki yılda giderek daha yaygın bir duruma gelmiştir.

Bugün sayıları 7-8 milyona varan bir kitlenin kaçak çalıştırıldığı tahmin edilmektedir. Yine Kuruma eksik bildirim oranı da % 51,39 gibi tehlikeli bir çizgiye çıkmıştır.

Diğer yandan, aktif ve pasif sigortalı artışı incelendiğinde bir emekliyi karşılayan sigortalı sayısının hızla azaldığı görülmüştür.

5 Nisan Kararlarının etkisi ile işsiz kalanların milyonlara yaklaşması, aktif/pasif dengesini bozan en önemli unsur olmuştur.

SSK AKTİF/PASİF SİĞORTALI DURUMU

Yıllar	Aktif Sigortalı	Yıllık Artış (%)	Aylık Alanlar	Yıllık Artış (%)	Aktif/Pasif
1992	3.796.702	5.5	1.856.522	8.1	2.05
1993	3.976.202	4.7	1.990.007	7.7	1.99
1994	4.202.616	5.7	2.175.106	8.8	1.93
1995	4.370.000	3.8	2.337.755	7.5	1.87

Tablodan da görüleceği gibi, aylık alanların hızla artmasında re'sen emeklilik ve emeklilik koşullarında yeni bir düzenlemeye gidilecek olmanın getirdiği kuşku önemli rol oynamıştır.

Son on beş yılda Kurum sigortalı sayısında % 105'lik artış görülürken, aynı dönemde emekli sayısındaki artış % 240'a varmıştır.

Emekli Aylıkları Yetersizdir

İşçi emekli, dul ve yetimlerine ödenmekte olan aylıklar geçimi sağlamaktan uzak bir seviyededir. 5 Nisan Kararları sonucu işçi emekli aylıklarında % 35 oranında reel aşınma yaşanmıştır. 1995 yılında ise işçi emekli aylıklarında dönemler halinde ve gösterge tablolarına farklı yansıyan artışlar getirilmiş ve son zamlar ise, yeniden aylıkların aşınmasını başlatmış ve bu kesim yoksullaştırılmıştır.

24 Aralık seçimlerinden sonra yapılan yüksek oranlı zamlar emekli aylıklarını iyice etkisiz duruma getirmiştir. İşçi emekli, dul ve yetimlerin aylıkları or-

talama 11.5 milyon dolayında gözükürken, Mart 1996 itibariyle gıda harcaması 15 milyona varmıştır.

Sosyal Sigortalar Kurumu kapsamında iki ayrı gösterge tablosu'nun bulunması sonucu emekli aylıklarında da farklılıklar ve haksızlıklar getirilmiştir.

Gösterge tablolarından birinin 4 aralıkla, üst gösterge ile ifade edilenin 50 aralıkla yürütülmesi uygulamada tepki çekmiştir.

Gerek emekli aylıklarında bir iyileştirmenin sağlanması, gerekse iki ayrı gösterge tablosunun tek bir gösterge tablosuna dönüştürülmesi için yeni bir düzenlemeye gidilmelidir. Emekli aylıkları günümüz koşullarına uygun bir seviyeye yükseltilmelidir.

Sosyal Güvenlik Çağdaş Bir Haktır

Türkiye'nin gündeminde tartışılan temel konuların başında sosyal güvenlik haklarının yeniden değerlendirileceği gelmektedir.

Öncelikle, sosyal güvenlik hakkının toplumun tamamına sağlanması bakımından Anayasamız ile devlete önemli yükümlülükler getirilmiş ve sistemin gelişmesinden hükümetler sorumlu tutulmuştur.

Anayasal bir hak olan sosyal güvenliğin sağlanmasından devlet kendini soyutlamamalı ve sistemin özelleştirilmesine imkan tanımamalıdır. Avrupa ülkelerinde sosyal güvenlik devlet güvencesinde olup, sosyal güvenlik kuruluşları ise özerk bir statüde yönetilmektedir.

Herkes için temel bir hak olan sosyal güvenlik, çeşitli çevrelerce tartışılmış, yerli ve yabancı sermaye kuruluşları tarafından raporlar hazırlanmıştır.

Söz konusu raporlar ile sosyal güvenlik kuruluşlarının yaşamakta olduğu ekonomik krizler gerekçe gösterilerek çalışan ve emeklilerin haklarında kısıtlamalara gidilmesi önerilmiştir. Bu durum fırsat bilinerek sosyal güvenlik kuruluşlarının özelleştirilmesi gündeme getirilmiştir.

İş güvencesinin olmadığı ve işsizlik sigortasının bulunmadığı ülkemizde, emekli koşullarının ağırlaştırılmasına çalışılmış ve bu şekilde "mezarda emeklilik" getirilmek istenmiştir.

Sosyal Sigortalar Kurumu 25 milyon insanımıza hizmet sunmaktadır. Bu Kurumun çağdaş bir yapıya kavuşturulması için işçi, emekli ve işveren kesimleri işbirliğine gitmeli ve ortak kararlar alınmalıdır.

13 Mart 1996 tarihinde işçi konfederasyonları tarafından yayınlanan ortak açıklamada sosyal güvenlik sorunları değerlendirilmiş ve çözüm önerileri sıralanmıştır.

5 Nisan Kararlarının aksine sosyal güvenliğe devlet katkısı artık zorunlu bir uygulama olmuş ve aylıkların ödenmesinde Hazine'nin katkısı sağlanmıştır.

1996 yılında Sosyal Sigortalar Kurumu'nun 201 trilyon lira açık vereceği öngörülmüştür.

Devletin ödemesi gereken sosyal yardım, zaman

zaman aylıkların yarısını aşmış ve Kurumun darboğaza girmesinde önemli rol oynamıştır.

İstikrar tedbirleri, sosyal güvenlik için ayrılan payda aşağı çekmiş ve bu oran 1994 itibariyle % 6 düzeyine inmiştir. OECD ülkelerinde sosyal güvenliğe ayrılan pay ise % 20 dolayında bulunmaktadır.

Sosyal güvenlik harcamalarına gerekli kaynak ayrılmazken, Türkiye hızlı bir şekilde içte ve dışta borçlanmış, 3 ayda % 50 net gelir getiren Hazine Bonoları satılmıştır. Bu yapı içerisinde ekonomideki olumsuzların faturası çalışanlara kesilmiş ve son durakta sosyal güvenlik haklarında kısıtlamaya gitmenin yolları aranmıştır.

Diğer taraftan, devlet yüksek kazanç getiren Hazine Bonoları satarken, sosyal güvenlik kurumlarının imkanları düşük tahvillere yatırılmış ve çeşitli çevrelerce Kurumun toplam zararı 20 milyar dolar ile ifade edilmiştir.

Kurumun mali darboğaza girmesinde sorumlu olan devlet artık sosyal güvenliğe katkı sağlamak durumundadır. Bu katkı aynı zamanda Anayasadaki bir yükümlülük olarak değerlendirilmelidir. Herkes için temel bir hak olan sosyal güvenlik hakkı topluma yayılmalıdır.

Aşağıdaki tabloda, OECD ülkelerinde işçi-işveren-devlet katkısını gösteren oranlar yer almaktadır.

**OECD ÜLKELERİNDE İŞÇİ-İŞVEREN PRİM ORANLARI VE
DEVLET KATKILARI (%)**

Ülkeler	İşçi	İşveren	Toplam	Devlet Katkısı
A.B.D.	8.71	9.51	18.22	29.48
Almanya	13.00	14.38	27.38	25.66
Avusturya	13.40	17.10	30.50	17.41
Belçika	11.20	18.41	29.61	31.11
Fransa	13.50	24.53	38.03	19.63
Finlandiya	3.25	21.85	25.10	44.66
Hollanda	16.15	20.65	36.80	14.95
İngiltere	5.00	5.00	10.00	55.06
İrlanda	7.75	14.01	21.76	61.43
İspanya	4.80	24.90	29.70	
İsveç	20.45	20.45	20.45	49.25
İsviçre	4.80	4.80	9.60	26.30
İtalya	8.05	33.34	41.39	
İzlanda	2.00	2.00	4.00	88.36
Japonya	10.35	10.85	21.20	22.78
Lüksemburg	12.20	12.88	25.08	32.45
Norveç	7.90	17.20	25.10	55.55
Portekiz	11.00	24.50	35.50	6.28
Yunanistan	7.00	15.00	22.00	12.41
Türkiye	14.00	23.25	37.25	-

Not : SSK'ya 1994 yılından itibaren bütçeden pay ayrılmaya başlanmış ve bu ödenek her yıl bütçeyle yeniden belirlenmektedir.

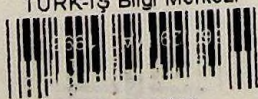
Aylık Bağlanma Sisteminde Eşitlik Sağlanmalıdır

506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'nda yapılan yasal değişikliklerle gösterge tablosundan bağlanacak aylıklarda son beş takvim yılının ortalaması alınırken, üst gösterge tablosundan bağlanacak aylıklar için takvim yılı kademeli olarak yıllara göre değişmekte ve 10 yıla çekilmektedir. Aynı Kanun hükümleri içinde ayrı ayrı sistemler Kanun önünde eşitlik ilkesine de aykırı olacağından bu ikili yapının değiştirilerek emeklilik hakkını kazananlara son beş takvim yılı prim kazançlarına göre aylık bağlanmalıdır.

SONUÇ

Gerçekten Türkiye ekonomisi 1994 yılı başında Cumhuriyet tarihinin en hacimli ve derin ekonomik krize sürüklenmiş ve fakat krizden çıkış için getirilen önlemler yine ağırlıklı olarak çalışan kesimlerin üzerine yüklenmiştir. Ekonomik kriz; gelir dağılımının çalışanlar aleyhine bozulması, istihdam hızının yavaşlaması ve işsizliğin artması, sosyal hakların tartışma konusu edilip geriye alınması gibi bedelleri gündeme getirmiştir. Özetle toplumun refah düzeyi gecikmiş, yaşama ve çalışma koşulları giderek daha da ağırlaşmıştır.

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

330 118 1996